

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Hallituksen selonteko on kattava ja siinä on laajasti esitelty konkreettisia toimenpiteitä kotouttamisen edistämiseksi. Raportissa on myös hyvin huomioitu maahanmuuttajien erilaiset profiilit ja tarpeet. Pitkien etäisyyksien Pohjois-Suomessa on tärkeää, että alueellamme asuvat maahanmuuttajat saavat tarvitsemaansa laadukasta kotoutusta ja että digitaaliset palvelut ovat heidän saavutettavissa. Väestörakenteen muuttuessa viranomaisten, yritysten ja kolmannen sektorin on tehtävä nykyistä tiiviimpää yhteistyötä siinä, että maahanmuuttajat kokevat osallisuutta yhteiskunnassa. Tässä työssä maahanmuuttajilla itsellään tulisi olla selkeä rooli.

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

Luku 1

On tärkeää, että omana ryhmänä huomioidaan ns. toinen sukupolvi eli Suomessa syntyneet maahanmuuttajien lapset. Nämä lapset näkyvät erityisesti lastensuojelun asiakkaissa.

Luku 2

Suomesta oleskelulupaa hakeville, erityisesti kolmansien maiden kansalaisille, on kerrottava kattavammin Suomen yhteiskunnan lainalaisuuksista jo lähtömaassa. Voi olla, että työperäistä lupaa hakevan maahanmuuttajan ensisijaisena tiedonlähteenä on työnantajan antama informaatio, jonka markkinointiluonnetta ei aina ymmärretä. Puutteellisella kielitaidolla varustetut maahanmuuttajat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Ulkomaalaisvalvontaa tekevällä työsuojeluviranomaisella on

rajalliset keinot puuttua valvonnassa havaittuihin epäkohtiin. Maahanmuuttajat eivät myöskään aina uskalla kertoa epäkohdista, koska pelkäävät jatkolupahakemuksen epäämistä.

Naisten luku- ja kirjoitustaidottomuus on työllistymiseen voimakkaasti vaikuttava tekijä. Maahanmuuttajan kotimaan kulttuuri voi korostaa sitä, että naisen paikka ei ole työelämässä vaan kotona. On tärkeää, että toimenpiteissä huomioidaan myös ne haasteet, jotka tulevat joidenkin kulttuurien mukana Suomeen: naisten alisteinen asema ja sen aiheuttama perusasteen koulutuksen puute.

Luku 3

Maahanmuuttajien heterogeenisyyden ymmärtäminen on tärkeää. Selonteko käsittelee hyvin maahanmuuttajien kokemia haasteita ja sitä, miksi maahanmuuttajataustaiset lapset pärjäävät koulussa suomalaislapsia heikommin.

Luku 4 ja 5 Ei erityistä kommentoitavaa

Luku 6

Kotouttamissuunnitelmassa on ongelmallista, että se tehdään vasta kun maahanmuuttaja on työvoimatoimistossa työttömänä työnhakijana tai kun oleskelupa on myönnetty. Turvapaikanhakijoille tarjottavat kotouttamispalvelut vastaanottokeskuksissa ovat rajalliset. Turvapaikanhakijalla on 3-6kk jälkeen työnteko-oikeus, mutta hänen ymmärryksensä suomalaisesta yhteiskunnasta ja työelämästä voi olla vajaa. Lupaprosessit ovat hitaita. Oleskeluluvan myöntämisen jälkeen voi kestää kolme vuotta ennen kuin kotouttamissuunnitelma on tehty. Lapsille pitäisi laatia oma henkilökohtainen kotouttamissuunnitelma, joka heiltä usein puuttuu.

Huomioitavaa on, että maahanmuuttajaperhe voi olla jo ennen oleskeluluvan saamista lastensuojelun asiakas, mutta lastensuojelunsosiaalityöntekijöillä ei välttämättä ole riittävää osaamista toimia maahanmuuttajaperheiden kanssa. Vain harvat lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat suorittaneet maahanmuuttajiin liittyviä opintopisteitä, koska ne eivät ole pakollisia opintoja. Myös sosionomikoulutuksessa maahanmuuttajaopinnot ovat valinnaisia.

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

7.1 Kotoutumisen edistäminen tulisi saada osaksi kaikkea yhteiskunnallista kehittämistä, jossa myös johtajien ja päättäjien osaamista tulisi vahvistaa.

7.3. Tässä kehittämiskohteena tulisi olla myös sosiaali- ja terveystalvelujen työntekijöiden osaamisen lisääminen maahanmuuttajien kanssa työskentelyyn.

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Kotouttamisen nopeuttaminen on tärkeää. Esikotouttaminen tulisi kuitenkin aloittaa nykyistä vahvemmin jo Suomen edustustoissa haastatteluvaiheessa ja jatkaa mahdollisen luvan saamisen jälkeen. Erityisesti Suomeen saapuville turvapaikanhakijoille pitäisi pystyä kohdentamaan nykyistä enemmän laadukasta esikotoutusta.

Ongelmallista on myös se, että turvapaikanhakijoita on työkokeilussa perustein, jotka eivät ole lainmukaisia. Kaikki kolmannen sektorin toimijat eivätkä välttämättä kaikki viranomaisetkaan tunne lainsäädäntöä riittävän hyvin. TE-toimiston piiriin voivat päästä vain oleskeluluvan saaneet. Järjestelmä hitaine prosesseineen johtaa siihen, että turvapaikkapäätöstä odottavilla on työntekijäoikeus, mutta ei oleskelulupaa eikä riittävästi ymmärrystä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan yhteiskunnassa.

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

Maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalveluiden saatavuuteen vaikuttaa myös se, kuinka viranomaiset osaavat sitä antaa. Pienissä kunnissa ei ole omia maahanmuuttajatyön ammattilaisia, jolloin haasteeksi nousee työntekijöiden tietotaito.

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumisohjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

Kuntien vastuun täsmentäminen kotouttamisprosessissa on erittäin olennaista, koska maahanmuuttajatyö jää hyvin helposti muiden töiden jalkoihin ja se on aikaa vievää. Erityisesti pienissä kunnissa, joissa maahanmuuttajista on vain vähän kokemusta, tarvitaan osaamisen kehittämiseen lisäresursseja. Alueemme kunnissa maahanmuuttajiin on suhtauduttu positiivisesti, ja kunnissa maahanmuuttajat on nähty paikallisen kulttuurin rikastuttajina. Pienissä kunnissa väestörakenteen muutos tuo haasteita työvoiman saatavuudelle. Lisääntyvä maahanmuutto voi tasoittaa väestörakennetta ja helpottaa työvoimapulaa.

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

ei kommentoitavaa. Esitys on hyvä.

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

Toimenpiteet ovat hyviä. Kansalaisjärjestöjen, ruohonjuuritason toimijoiden, mukanaolo on ensiarvoisen tärkeää. Laajasti eri toimijoista kootut alueelliset kotoutusnyrkit olisivat tarpeellisia. Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanossa tulisi muodostaa poikkihallinnollinen työryhmä, jonka tehtävän olisi tarkastella kotouttamista sisäisen turvallisuuden näkökulmasta. Tähän työhön tulisi ottaa maahanmuuttajat mukaan.

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

Kappaleessa mainitaan mm. kirjastojen monikulttuurisuuspalvelut, jonka merkitystä maahanmuuttajille korostetaan. Kirjastoilla on tämän lisäksi rooli myös koko väestön tasolla monikulttuurisuuteen tutustuttajana sekä vuoropuhelun lisääjänä eri väestöryhmien välille.

Päätäjät, organisaation johto ja ml. operationaaliset johtajat ovat avainasemassa siinä, nähdäänkö kotouttamisen mahdollisuudet vai koetaanko maahanmuuttajat uhkana. Muutosta tarvitaan organisaatiokulttuurissa ja ajattelussa, ja erityisesti asenteen muokkaaminen on pitkälinen prosessi. Kotouttaminen voidaan nähdä myös toiminnan kehittämisenä, tilanteeseen sopeuttamisena tai toimintatapojen hienosäätämisenä. Tällaisten tilanteiden johtaminen edellyttää aina hyvää johtamisosaamista. Johtajien ja päättäjien tulee syventyä vallitsevaan olotilaan riittävän hyvin, kiinnittää huomiota henkilöstöön ja organisaation osaamiseen sekä ottaa käyttöön vuorovaikutuksellisia toimintatapoja monipuolisen näkemyksen rakentamiseksi ja tilanteen selvittämiseksi. Kuntalaisten ja yhtä lailla maahanmuuttajien ääntä tulee kuulla ja osallistaa heidät kotoutusprosessiin. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että käytetään osallistavia ja dialogisia menetelmiä. Johdon tuki on aina ehdottoman tärkeä, ja alusta asti kotoutumisen läpiviemisessä korostuu kommunikaation merkitys. Erityisenä haasteena on kielitaidon parantaminen. Selonteon luonnoksessa oli mainittu hyvin erilaisia osallistamisen muotoja. Lailla ja ohjeistuksella luodaan mahdollisuuksia, mutta kunnat ja alueet rakentavat osallisuus- ja vaikuttavuusmahdollisuudet itse. Selonteossa oli kiitettävästi tuotu järjestöjen merkitys esiin.

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

Lopussa oleva kooste on selkeä ja avaa hallituksen kehittämiskohteet.

Lantto Tommi
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto - Johdon tuki